

Andrzej Pogłódek, Krystian Nowak

Służby specjalne w systemie politycznym Kirgistanu

SŁOWA KLUCZOWE:

*Kirgistan, Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Narodowego,
Główny Zarząd Wywiadowczy, służby specjalne, Azja Środkowa,
bezpieczeństwo narodowe*

STUDIA I ANALIZY

Proces uzyskiwania przez Kirgistan niepodległości rozpoczął się wraz z przyjęciem przez Radę Najwyższą Kirgiskiej SRR w dniu 15 grudnia 1990 roku „Deklaracji o suwerenności państwowej Kirgiskiej SRR”¹. Opierając się na tym akcie oraz Konstytucji Kirgiskiej SRR z 1978 roku, w dniu 31 sierpnia 1991 roku Rada Najwyższa uchwaliła „Deklarację o niepodległości państwowej Republiki Kirgistanu”². Od tego momentu Kirgistan stał się państwem niepodległym. Przed młodym państwem stanęło wiele wyzwań, z których najważniejszym było przeprowadzenie demokratycznej transformacji ustrojowej. Nowa demokratyczna Konstytucja została przyjęta 5 maja 1993 roku przez Radę Najwyższą³.

Przed Kirgistanem stanęło także zadanie zorganizowania własnych służb specjalnych. Dotychczas istniejące były bowiem częściowo ogólnozwiązkowych służb specjalnych. Już 20 listopada 1991 roku dekretem Prezydenta Republiki Kirgizji „O reorganizacji organów bezpieczeństwa państwowego Republiki Kirgistanu”⁴ uległ likwidacji Komitet Bez-

¹ <http://www.gorby.ru/userfiles/kirgizia.pdf> (20.10.2016).

² http://old.iea.ras.ru/books/05_KIRG/270120041302.htm (20.10.2016).

³ Zob. R. Gortat, *Kirgistan. Natura zmiany systemowej (1990–1996)*, Warszawa 2009. s. 127 i n.

⁴ Dekret Prezydenta Republiki Kirgizji z 20 listopada 1991 roku „O reorganizacji organów bezpieczeństwa państwowego Republiki Kirgistanu”, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/48277?cl=ru-ru> (20.10.2016).

pieczeństwa Państwowego (KGB) Republiki Kirgizji. Na jego miejsce utworzono Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Narodowego. Oprócz niego do 2010 roku istniała także Służba Ochrony Państwowej (SGO), utworzona dekretem Prezydenta Kirgizji z 16 września 1992 roku. Zadaniem tej służby specjalnej było zapewnianie bezpieczeństwa: Prezydentowi Kirgizji i członkom jego rodziny, Premierowi, przewodniczącemu Żogorku Kenesza, przewodniczącemu Sądu Konstytucyjnego, a także głowom i szefom rządów innych państw w czasie ich pobytu w Kirgizji.

Zadaniami Służby Ochrony Państwowej były:

- a) prognozowanie i ujawnienie zagrożenia dla życia i zdrowia podmiotów będących pod jej ochroną, wykonywanie kompleksu działań w celu zapobieżenia temu zagrożeniu;
- b) zapewnianie ich bezpieczeństwa w miejscach ich stałego i czasowego pobytu;
- c) zapewnienie w granicach swoich uprawnień organizacji i funkcjonowania środków łączności prezydenta i rządu;
- d) udział w granicach swoich uprawnień w walce z terroryzmem;
- e) ochrona ochranianych obiektów;
- f) zapobieganie, ujawnianie i przerywanie przestępstw i innych naruszeń prawa w ochranianych obiektach.

Oprócz tego Kirgizja zachowała wojskowe służby specjalne. Te jednak, w przeciwieństwie do cywilnych, nie przeszły znaczących zmian, co zresztą było typowe dla państw Azji Centralnej.

W 2005 roku, w wyniku rewolucji, obalony został prezydent Askar Akajew. Nowym prezydentem został Kurmanbek Bakijew. Rewolucja z 2005 roku nie przyniosła wbrew nadziejom Kirgizów znaczących zmian politycznych. Nie dokonano także żadnych rewolucyjnych zmian w służbach specjalnych.

W 2010 roku w Kirgistanie wybuchła kolejna rewolucja. Podstawowymi przyczynami były trwająca wciąż trudna sytuacja gospodarcza i niski poziom życia, uchylanie się władz od rozwiązywania problemów gospodarczych i społecznych; trwająca walka o władzę między kirgiskimi klanami z północy i południa kraju; rozpad elity rządzącej i narastanie tendencji autorytarnych w okresie prezydentury K. Bakijewa. 7 kwietnia 2010 roku po obaleniu Kurmanbeka Bakijewa władzę objął Rząd Tymczasowy na czele z R. Otumbajewą. Rząd Tymczasowy przejął pełnię władzy w Kirgizji. Nowe władze jeszcze w okresie przejściowym zlikwidowały Państwową Służbę Ochrony istniejącą od 1992 roku, a jej zadania przekazały Państwowemu Komitetowi Bezpieczeństwa Narodowego.

Już 27 czerwca 2010 roku w referendum została przyjęta nowa Konstytucja Kirgizji. Udział w referendum wzięło 1 962 804 obywateli, co stanowiło 72,24% ogółu uprawnionych. Poparło ją 90,57% uczestników referendum czyli 1 777 339 osób. Przeciwno zagłosowało 158 373 osób co stanowiło 8,07% uczestników. Konstytucja uczyniła Kirgizję pierwszą republiką parlamentarno – prezydencką w Azji Środkowej. W warstwie ustrojowej nowa Konstytucja Kirgizji z 27 czerwca 2010 roku określiła państwo jako suwerenne, unitarne, demokratyczne, prawne, świeckie i socjalne. Nowa konstytucja zasadniczo zmieniła ustrój polityczny. W myśl konstytucji z 2010 roku, władza państwowa w Kirgistanie funkcjonuje na zasadzie trójpodziału władz na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą oraz ich współdziałania. Władza ustawodawcza należy do Żogorku Kenesza – parlamentu Republiki Kirgiskiej. Władza wykonawcza w Kirgistanie jest sprawowana przez Rząd, podległe mu ministerstwa, komitety państwowe, urzędy administracyjne i lokalne administracje państwowe. Władzę sądowniczą Republiki Kirgiskiej tworzą Sąd Najwyższy, Izba Konstytucyjna Sądu Najwyższego i lokalne sądy. Oprócz tego Konstytucja Kirgistanu z 2010 roku przyjmuje zasadę suwerenności narodu stanowiąc, iż Naród Kirgistanu jest suwerenem i jedynym źródłem władzy państwowej w Republice Kirgiskiej. Naród Kirgistanu urzeczywistnia swoją władzę bezpośrednio w wyborach i referendach⁵, a także poprzez system organów państwowych i organów samorządu lokalnego⁶ na podstawie Konstytucji i ustaw.

Podstawowymi zasadami mającymi na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego są:

- przestrzeganie Konstytucji Republiki Kirgiskiej, ustaw i innych aktów normatywnych Republiki Kirgiskiej, a także powszechnie przyjętych zasad i norm prawa międzynarodowego,
- poszanowanie podstawowych praw i wolności człowieka,
- adekwatność zastosowanych środków mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego w stosunku do zagrożeń wobec istotnych interesów osób, społeczeństwa i państwa,

---

⁵ Oprócz referendum obywatele mają także prawo inicjatywy ludowej, o tej instytucji zob. B. Szmulik, A. Poglódek, *Ludowa inicjatywa ustawodawcza w Republice Kirgizji*, [w:] P. Mikuli, A. Kulig, J. Karp, G. Kuca (red.), *Ustroje tradycje i porównania. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 2015, s. 502–512.

⁶ O samorządzie terytorialnym w Kirgistanie zob. A. Poglódek, B. Przywora, *Samorząd terytorialny w Kirgistanie – zagadnienia ustrojowoprawne*, „Samorząd Terytorialny” 2015, nr 5, s. 79–87.

- pierwszeństwo środków politycznych i ekonomicznych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego,
- zachowanie równowagi między życiowo ważnymi interesami osób, społeczeństwa i państwa;
- wzajemna odpowiedzialność osób, społeczeństwa i państwa w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego,
- integracja z międzynarodowymi systemami bezpieczeństwa,
- jawność i dostępność informacji o działalności organów władzy państwowej podejmowanych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego (z wyjątkiem przypadków, kiedy taka jawność i dostępność może przynieść szkodę interesom narodowym w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa).

Przy zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego niedopuszczalne jest ograniczenie praw i wolności człowieka i obywatela, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez Konstytucję i ustawodawstwo Republiki Kirgiskiej. W razie konieczności wprowadzenia ograniczeń praw i wolności człowieka i obywatela obowiązuje zasada zachowania proporcjonalności wobec zastosowanych środków. Obywatele, organizacje i zrzeszenia społeczne mają prawo otrzymać wyjaśnienia (również w formie pisemnej) dotyczących powodów ograniczenia ich praw i wolności od organów zapewniających bezpieczeństwo narodowe.

W myśl ustawy o bezpieczeństwie narodowym do podstawowych funkcji systemu bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgiskiej należy zaliczyć⁷:

- prognozowanie wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń dla ważnych interesów bezpieczeństwa narodowego, dokonywanie czynności operacyjnych i długookresowych dla zapobiegania i neutralizacji zagrożeń o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym,
- zapewnianie integralności terytorialnej i bezpieczeństwa Republiki Kirgiskiej,
- zapewnianie podstawowych praw i wolności obywateli,
- tworzenie i utrzymywanie w gotowości sił i środków mających na celu zapewnianie bezpieczeństwa narodowego;
- tworzenie i optymalizowanie ustawodawstwa w sferze bezpieczeństwa narodowego;
- tworzenie zharmonizowanych stosunków między grupami narodowymi, wzmacnianie porządku społecznego, stabilności społeczeństwa i państwa w sferze socjalno-politycznej,

⁷ Art. 73 закона Кыргызской Республики от 26 февраля 2003 года № 44 «О национальной безопасности».

- zapewnienie równorzędnej i wzajemnej współpracy z innymi państwami,
- zarządzanie siłami i środkami mającymi na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego w codziennych warunkach oraz w sytuacjach nadzwyczajnych,
- zapewnienie systemu środków dla przywrócenia normalnego funkcjonowania bezpieczeństwa narodowego w regionach, które ucierpiały w wyniku zajścia sytuacji nadzwyczajnych,
- tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju ekonomiki Republiki Kirgiskiej i jej harmonijnej integracji z gospodarką światową,
- uczestniczenie w działaniach, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa poza granicami Republiki Kirgiskiej, wynikających z zawartych umów międzynarodowych.

Zgodnie z ustawą o bezpieczeństwie narodowym Kirgistanu, system bezpieczeństwa narodowego tworzą organy władzy państwowej Republiki Kirgiskiej, państwowe i społeczne organizacje i zrzeszenia, a także obywatele, biorący udział w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego, w tym również ustawodawstwo, które reguluje problematykę bezpieczeństwa państwa. W celu bezpośredniego realizowania zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli, społeczeństwa i państwa, w systemie władzy wykonawczej utworzone zostały państwowe organy bezpieczeństwa narodowego. Obecnie w Republice Kirgiskiej zadania te wykonywane są przez Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Narodowego (PKBN) oraz Główny Zarząd Wywiadowczy – działający w ramach struktury Ministerstwa Obrony Kirgistanu.

W Kirgistanie ustawodawca zrezygnował z używania pojęcia „służby specjalne”, na rzecz terminu „organy bezpieczeństwa narodowego”. Organy bezpieczeństwa narodowego są organami władzy wykonawczej Republiki Kirgiskiej, których celem jest zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa Republice Kirgiskiej.

Organy bezpieczeństwa narodowego wchodzi w skład systemu bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgiskiej. W ramach przyznaných im kompetencji zapewniają bezpieczeństwo obywateli, społeczeństwa i państwa. Zasadniczymi zadaniami organów bezpieczeństwa są: ujawnienie, zapobieganie i neutralizowanie aktywności wywiadowczo-dywersyjnej obcych służb specjalnych, przeciwdziałanie szpiegostwu, a także zapobieganie bezprawnym zamachom na ustrój konstytucyjny, suwerenność i integralność terytorialną Republiki Kirgiskiej. Organy bezpieczeństwa narodowego działają na podstawie zasad praworządności, jawności oraz poszanowania praw i wolności jednostki. W celu wypełniania powierzonych ustawowo zadań mogą

nawiązywać kontakty z organami bezpieczeństwa innych państw i współdziałać z nimi na podstawie ratyfikowanych umów międzynarodowych. Organy bezpieczeństwa narodowego współdziałają z organami ochrony prawnej i innymi organami państwowymi w trybie określonym ustawami Republiki Kirgiskiej. W organach bezpieczeństwa narodowego niedopuszczalne jest tworzenie partii politycznych lub ich przedstawicielstw.

W celu koordynacji działalności organów bezpieczeństwa narodowego w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi utworzono Centrum Antyterrorystyczne. Stanowi ono część Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego. Zajmuje się przygotowaniem podstaw polityki państwa w obszarze zwalczania terroryzmu i koordynacją działań w tym względzie organów państwowych. Jego zadaniem jest zapewnienie współdziałania działań w zakresie zapobiegania, wykrywania i likwidowania zagrożenia terrorystycznego, a także w zakresie ujawniania i usuwania przyczyn i warunków sprzyjających przygotowaniu i realizacji aktów terrorystycznych⁸.

System organów bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgiskiej tworzą: organ państwowy, kierujący problematyką bezpieczeństwa narodowego (tj. Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Narodowego), jego delegatury w obwodach, mieście Biszkeku i podległe im miejskie i rejonowe komisariaty (oddziały) oraz organy kontrwywiadu wojskowego (tj. Główny Zarząd Wywiadowczy).

Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Narodowego jest organem administracji państwowej Republiki Kirgiskiej i w granicach swoich kompetencji sprawuje kierownictwo w sferze bezpieczeństwa narodowego. Realizuje zadania w podstawowych kierunkach działalności w celu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego oraz ponosi odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgiskiej.

Z kolei organ kontrwywiadu wojskowego, czyli Główny Zarząd Wywiadowczy, kieruje sprawami bezpieczeństwa narodowego w obszarze zabezpieczenia kontrwywiadowczego jednostek i obiektów wojskowych w Republice Kirgistanu. Podstawowym obszarem działalności Głównego Zarządu Wywiadowczego jest wywiad i kontrwywiad, które to działania są wykonywane w sferze zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego państwa.

W myśl obowiązujących rozwiązań Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Narodowego stanowi w płaszczyźnie organizacyjnej element struk-

⁸ Положение от 15 февраля 2013 года „Об Антитеррористическом центре Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской», <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/94285> (20.10.2016).

tury administracji rządowej, natomiast Główny Zarząd Wywiadowczy wchodzi w skład Ministerstwa Obrony Narodowej.

Ustawa o organach bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgizji⁹ określa metody i formy pracy operacyjnej prowadzonej przez wszystkie służby specjalne w państwie. Tego typu rozwiązanie umożliwia unifikację czynności operacyjno-rozpoznawczych, co przyczynia się do zapewnienia bezpieczeństwa prawnego funkcjonariuszy służb.

Warto odnotować, że w 2010 r. kompetencje Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego zostały rozszerzone o ochronę osób, obiektów i urządzeń ważnych ze względu na dobro i interes państwa. Było to spowodowane likwidacją Służby Ochrony Państwowej, dotychczas odpowiedzialnej za zapewnienie bezpieczeństwa ochrony obiektów państwowych w miejscach ich stałego lub czasowego przebywania oraz wykonywania asysty honorowej przy wizytach przedstawicieli państw obcych i przy Fladze Państwowej Kirgizji ustawionej na centralnym placu „Ała-Too” miasta Biszkeku.

Szef Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego (i jego zastępcy) są powoływani i odwoływani przez Prezydenta Republiki Kirgiskiej. Szef PKBN ponosi odpowiedzialność za wykonywanie zadań powierzonych Komitetowi. Na zastępców Szefa Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego mogą zostać powołane osoby, które posiadają co najmniej dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe nabyte w organach bezpieczeństwa narodowego. W Państwowym Komitecie Bezpieczeństwa Narodowego tworzy się Kolegium. W skład Kolegium wchodzi: Szef Komitetu (jako przewodniczący Kolegium), jego zastępcy oraz członkowie, którzy są zatwierdzani przez Premiera Republiki Kirgiskiej.

Podstawowym zadaniem organów bezpieczeństwa jest wykrywanie, przeciwdziałanie i likwidowanie zagrożeń zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa. W celu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgiskiej organy bezpieczeństwa narodowego:

- 1) prowadzą wywiadowczą i kontrwywiadowczą działalność, w tym w szczególności: przeciwdziałają działalności ekstremistycznej, prowadzą walkę z wywiadowczo-dywersyjną działalnością służb specjalnych innych państw i organizacji, terroryzmem, korupcją, przemytem narkotyków oraz nielegalnym przewozem towarów z pominięciem opłat celnych i innych należności wobec państwa,

---

⁹ Закон Кыргызской Республики от 11 января 1994 года № 1362-ХІІ „Об органах национальной безопасности Кыргызской Республики», <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/710> (20.10.2016).

- zapewniają ochronę ustroju konstytucyjnego, suwerenności i integralności terytorialnej Republiki Kirgiskiej;
- 2) przygotowują i podejmują środki dla ujawniania i zapobiegania przestępstwom, prowadzą działania operacyjno-śledcze i dochodzenia w stosunku do osób podejrzanych o popełnienie przestępstw w tym także z wykorzystaniem czynności operacyjno-technicznych;
  - 3) organizują system ochrony tajemnic państwowych, uczestniczą w zapewnieniu bezpieczeństwa informacyjnego, w tym przedstawiają na wniosek uprawnionych organów informacje o poszczególnych osobach w określonym trybie, dotyczącym dopuszczenia ich do tajnych informacji;
  - 4) biorą udział w przygotowaniach działań i prowadzeniu środków dla zapewnienia bezpieczeństwa obiektów przemysłu obronnego, transportowego, łącznościowego, instytucji systemu finansowo-kredytowego i innych obiektów strategicznych w zakresie określonym przez Rząd Republiki Kirgiskiej. Ponadto uczestniczą w zapewnianiu bezpieczeństwa transportów specjalnych w transporcie kolejowym i lotniczym;
  - 5) prowadzą wspólnie z instytucjami naukowo-badawczymi badania i prognozują rozwój procesów i problemów społecznych w zakresie tematyki bezpieczeństwa narodowego, prowadzą pracę informacyjno-analityczną w celu zaspokojenia potrzeb wywiadu i kontrwywiadu; zajmują się przygotowaniem, produkcją i eksploatacją zautomatyzowanych systemów informacyjno-analitycznych;
  - 6) uczestniczą w czynnościach mających na celu zapobieganie i zwalczanie masowych konfliktów między grupami etnicznymi, nadzwyczajnych zdarzeń w strategicznych i obiektach obronnych;
  - 7) współdziałają z organami państwa w ochronie granic państwa;
  - 8) wykonują działania mające zapewnić gotowość i funkcjonowanie punktów administrowania w czasie wojny;
  - 9) wykonują działania dla zapewnienia bezpieczeństwa sił zbrojnych i innych formacji wojskowych i obiektów strategicznych rozmieszczonych na terytorium Republiki Kirgiskiej;
  - 10) przygotowują i przeprowadzają działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa ważnych państwowych i społeczno-politycznych wydarzeń przeprowadzanych na obszarze Republiki Kirgiskiej, uczestniczą w ochronie osób ze względu na dobro i interes państwa, a także wspólnie z organami spraw wewnętrznych – poszczególnych przedstawicielstw dyplomatycznych obcych państw – akredytowanych przy organach władzy państwowej Republiki Kirgiskiej;

- 11) prowadzą działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa przedstawicielstw dyplomatycznych, konsulatów i innych instytucji państwowych Republiki Kirgiskiej i jej obywateli poza granicami państwa;
- 12) prowadzą działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa w stosunku do świadków, poszkodowanych i innych uczestników sądowych postępowań karnych, na wniosek sądu, prokuratury, naczelnika organu dochodzeniowego lub śledczego;
- 13) zapewniają ochronę specjalnych środków łączności (rządowej, szyfrowanej, utajnionej); uczestniczą w przygotowaniu i stworzeniu specjalnej procedury w celu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego;
- 14) sprawują kontrolę importu i eksportu (w tym wydają zezwolenia na wwóz do Republiki Kirgiskiej i wywóz poza jej granice):
  - urzędów szyfrujących i ich dokumentacji technicznej,
  - specjalnych środków technicznych, przeznaczonych do szyfrowanego otrzymywania wiadomości;
- 15) realizują inne zadania w celu zapewnienia wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa Republiki Kirgiskiej na polecenie Prezydenta Republiki Kirgiskiej, Rządu Republiki Kirgiskiej;
- 16) przygotowują i przeprowadzają czynności mające na celu zabezpieczenie własnych informacji;
- 17) regularnie informują organy władzy państwowej Republiki Kirgiskiej w sprawach, dotyczących problematyki bezpieczeństwa narodowego;
- 18) przeprowadzają działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa obiektów ochrony państwowej¹⁰.

Organy bezpieczeństwa narodowego w celu wykonywania powierzonych im zadań mają prawo:

- 1) dokonywać czynności operacyjno-rozpoznawczych w celu rozpoznania, zapobiegania oraz wykrywania przestępstw, a także w ramach zapewnienia walki z działalnością wywiadowczo-dywersyjną obcych służb specjalnych organy bezpieczeństwa są uprawnione do zwracania się o pomoc do obywateli (za ich zgodą);
- 2) przeprowadzać niezbędne czynności śledcze w celu rozpoznania, zapobiegania i wykrywania przestępstw;
- 3) posiadać areszty do tymczasowego zatrzymania oraz areszty śledcze dla zatrzymywania osób zatrzymanych przez organy bezpieczeństwa narodowego w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa;

---

¹⁰ Art. 15 закона Кыргызской Республики от 11 января 1994 года № 1362-XII „Об органах национальной безопасности... .

- 4) dokonywać kontroli dokumentów w celu potwierdzenia tożsamości, dokonywać osobistej rewizji zatrzymanych osób, przeszukać środki transportu, z których korzystali podejrzani w momencie zatrzymania, a także przeszukać i zatrzymywać znajdujące się przy nich rzeczy i dokumenty;
- 5) korzystać, w celach służbowych, ze środków łączności, które należą do prywatnych przedsiębiorstw i innych instytucji i organizacji oraz państwowych jednostek wojskowych;
- 6) wykorzystywać w sytuacjach, nie cierpiących zwłoki, środki transportu, należące do prywatnych przedsiębiorstw i innych instytucji i organizacji oraz państwowych jednostek wojskowych, zrzeszeń społecznych i obywateli (z wyjątkiem środków transportu należących do przedstawicielstw dyplomatycznych, konsularnych i innych instytucji państw obcych lub organizacji międzynarodowych) w celu: zapobiegania przestępstw, zatrzymywania osób, które dokonały lub są podejrzewane o dokonanie przestępstwa, przekazania osób zatrzymanych, a także w celu przewiezienia obywatela pilnie potrzebującego pomocy medycznej z miejsca przestępstwa lub katastrofy do instytucji ratowniczej;
- 7) prowadzić kontrolę nad zapewnieniem tajemnicy państwowej;
- 8) gwarantować ochronę specjalnych środków łączności i urządzeń szyfrujących;
- 9) zajmować się innymi kwestiami związanymi z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego w ministerstwach, komitetach państwowych, urzędach administracyjnych, lokalnych administracjach państwowych i innych organach państwowych, w przedsiębiorstwach, w instytucjach i organizacjach niezależnie od ich formy własności, a także w jednostkach wojskowych;
- 10) przedstawiać wnioski w celu usunięcia ujawnionych uchybień w zakresie dotyczących interesu bezpieczeństwa państwa;
- 11) sprawować kontrolę nad bezpieczeństwem systemów informacyjno-telekomunikacyjnych, systemów szyfrowania, utajnionych i innych specjalnych środków łączności;
- 12) sprawować kontrolę nad przestrzeganiem reżimu tajności przy posługiwaniu się informacją szyfrowaną w państwowych jednostkach szyfrujących oraz w jednostkach znajdujących się poza granicami państwa;
- 13) sprawować kontrolę nad zapewnieniem ochrony szczególnie ważnych obiektów i znajdujących się w nich środków technicznych, nie dopuszczając ujawnienia informacji kanałami technicznymi;
- 14) żądać od ministerstw, komitetów państwowych i urzędów administracyjnych, od innych organów państwowych, a także znajdujących

- się na obszarze Republiki instytucji, organizacji, przedsiębiorstw i innych osób prawnych niezależnie od ich formy własności, oraz jednostek wojskowych i zrzeszeń społecznych informacji niezbędnych do wykonywania obowiązków związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego;
- 15) przeszukiwać mieszkania, lokale przedsiębiorstw i innych organizacji i instytucji przy wykonywaniu czynności operacyjnych mających na celu zapobieganie przestępstwom (legalność i zasadność tych działań podlegają ocenie sądu);
  - 16) żądać od kierowników, osób urzędowych i innych pracowników przedsiębiorstw, instytucji, organizacji niezależnie od ich podległości i formy własności, a także osób, zajmujących się indywidualną lub inną działalnością zarobkową i innymi rodzajami działalności, niezbędnych wiadomości i dokumentów, dotyczących prowadzonej działalności;
  - 17) sprawdzać zgodność państwowego, spółdzielczego, społecznego majątku z danymi rachunkowymi i sprawozdawczymi przedsiębiorstw, instytucji, organizacji;
  - 18) żądać przeprowadzenia audytów, inwentaryzacji i rewizji;
  - 19) otrzymywać w instytucjach kredytowo-finansowych zaświadczeń o operacjach na rachunkach bankowych, wkładach osób fizycznych i prawnych;
  - 20) zabezpieczać kasy i inne miejsca, w których przechowywane są środki finansowe, papiery wartościowe i dokumenty;
  - 21) pobierać próbki surowców i półfabrykantów;
  - 22) wydawać, w granicach swoich kompetencji i na podstawie obowiązującego ustawodawstwa Republiki Kirgiskiej, rozkazy i zalecenia, w tym organizować, kontrolować i zapewniać ich wykonanie;
  - 23) zakazywać wykorzystywania na obszarze republiki urządzeń nadających sygnały radiowe, sygnały elektroniczne, które wykorzystywane są z naruszeniem aktów prawnych;
  - 24) wspierać materialnie (w tym przyznawać nagrody) pracowników organów bezpieczeństwa narodowego i inne osoby za zasługi dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Republiki Kirgiskiej¹¹.

Pracownikami organów bezpieczeństwa narodowego są funkcjonariusze i żołnierze. Do służby w organach bezpieczeństwa narodowego przyjmowani są obywatele Republiki, nieposiadający obywatelstwa innego państwa, nadający się do wykonywania zadań powierzonych organom

---

¹¹ Art. 15 закона Кыргызской Республики от 11 января 1994 года № 1362-ХІІ „Об органах национальной безопасности...”

bezpieczeństwa ze względu na swoje predyspozycje osobiste, zawodowe, wykształcenie oraz stan zdrowia. Do służby w organach bezpieczeństwa narodowego nie mogą być przyjmowane osoby prawomocnie skazane za przestępstwo (niezależnie, czy przestępstwo uległo zatarciu). Wyjątek stanowi udzielenie prawa łaski przez Prezydenta Republiki.

Pracownicy organów bezpieczeństwa narodowego, będący żołnierzami, odbywają służbę wojskową na podstawie ogólnowojskowych statutów Sił Zbrojnych oraz przepisów właściwych w zakresie odbywania służby wojskowej. Żołnierze zatrudnieni w organach bezpieczeństwa korzystają ze wszystkich uprawnień przewidzianych dla żołnierzy sił zbrojnych Republiki Kirgiskiej. W organach bezpieczeństwa narodowego żołnierze mogą odbywać służbę także na podstawie kontraktu.

Funkcjonariusze organów bezpieczeństwa narodowego przy wykonywaniu swoich obowiązków służbowych są funkcjonariuszami publicznymi i korzystają ze specjalnej ochrony państwowej. Funkcjonariusze przy wykonywaniu czynności służbowych są niezależni (nikt nie może ingerować w ich czynności służbowe), z wyjątkiem uprawnionych organów i osób urzędowych na mocy ustawy. Przy wykonywaniu przez pracowników organów bezpieczeństwa narodowego obowiązków służbowych nie dopuszczalne jest ich zatrzymanie, a także rewizja osobista i przeszukanie ich rzeczy oraz wykorzystywanego przez niego środka transportu bez wniosku właściwego organu bezpieczeństwa narodowego. Mogą bezpłatnie korzystać z przejazdów wszystkimi środkami transportu publicznego, a także w pierwszej kolejności otrzymują dokumenty przewozowe na wszystkie rodzaje transportu. Funkcjonariusze organów bezpieczeństwa narodowego mogą znajdować się w maskach tylko przy przeprowadzaniu operacji specjalnych, w tym zatrzymywaniu podejrzanych o popełnienie przestępstwa, uwalnianiu zakładników, konwojowaniu i ochronie zatrzymanych i skazanych osób. Nie mogą organizować strajków i uczestniczyć w ich przeprowadzeniu, prowadzić jakiegokolwiek działalności gospodarczej, z wyłączeniem pracy naukowej i pedagogicznej.

Maksymalny limit zatrudnienia funkcjonariuszy w organach bezpieczeństwa narodowego zatwierdza Rząd Republiki Kirgiskiej. W celu zapewnienia profesjonalnego przygotowania kadr organ bezpieczeństwa, kierujący sprawami bezpieczeństwa narodowego, może tworzyć specjalne instytucje edukacyjne.

Państwo gwarantuje ochronę socjalną pracownikom organów bezpieczeństwa narodowego. Pracownicy organów bezpieczeństwa narodowego podlegają obowiązkowemu państwowemu ubezpieczeniu osobistemu z środków budżetu republikańskiego. W razie szkody na majątku pracow-

nika organów bezpieczeństwa powstałej w wyniku wykonywania obowiązków służbowych zostaje ona zrekompensowana w pełnym zakresie ze środków budżetu państwa. Także w razie uszczerbku na zdrowiu lub inwalidztwa doznanych w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych pracownicy otrzymują comiesięczne zadośćuczynienie w wysokości różnicy między przysługującą im emeryturą, a wynagrodzeniem na ostatnim stanowisku pracy, a także jednorazowe zadośćuczynienie w wysokości pięcioletniego wynagrodzenia. W przypadku śmierci pracownika organów bezpieczeństwa narodowego w związku z wykonywaniem przez niego obowiązków służbowych rodzinie zmarłego i osobom będących na jego utrzymaniu wypłaca się jednorazowe uposażenie w wysokości dziesięcioletniego wynagrodzenia zmarłego pracownika oraz przyznaje się comiesięczną rentę.

W razie stwierdzenia u pracownika organów bezpieczeństwa narodowego inwalidztwa, związanego z wykonywaniem obowiązków służbowych, przysługuje mu jednorazowe świadczenie w ustawowej określonej wysokości (inwalidzie I grupy – w wysokości pięcioletniego uposażenia, inwalidzie II grupy – czteroletniego uposażenia; inwalidzie III grupy – trzyletniego uposażenia). W przypadku powstania u pracownika organów bezpieczeństwa narodowego w okresie odbywania służby ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, wypłaca mu się jednorazowe świadczenie w wysokości rocznego uposażenia, w razie lekkiego uszczerbku na zdrowiu – półroczne uposażenie z środków właściwego budżetu. Pracownikom organów bezpieczeństwa narodowego, wykorzystującym w celach służbowych prywatne środki transportu, przysługuje rekompensata pieniężna w wysokości przewidzianej ustawowo.

Organy bezpieczeństwa w Republice Kirgistanu stanowią ważny element w systemie zagwarantowania bezpieczeństwa obywatelom i państwa. Do najważniejszych zadań służb specjalnych należy ochrona Republiki przed działaniami mogącymi stwarzać niebezpieczeństwo dla ustroju konstytucyjnego, suwerenności i integralności terytorialnej, a także neutralizowanie aktywności wywiadowczo-dywersyjnej obcych służb specjalnych. Jednakże praktyka ustrojowa znacznie różni się z rzeczywistością normatywną, gdyż Państwowy Komitet Bezpieczeństwa Państwa jest uważany za najbardziej skorumpowany organ administracji państwowej¹². Przejrzystość w zakresie wykonywania ustawowych zadań pozostawia wiele do życzenia. Kontrola społeczna i sądowa także jest

---

¹² Т. Асанов, *ГКНБ считается самым коррумпированным госорганом в Кыргызстане*, http://kyrgyztoday.kg/ru/news_ru/gknb-schitaetsya-samym-korruptirovann (10.10.2016).

wysoce ograniczona. Ich właściwą działalność hamują głównie korupcja i duże upolitycznienie organów bezpieczeństwa.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie roli sił specjalnych w systemie organów państwowych w Kirgistanie. Autorzy poddali analizie podstawowe funkcje systemu bezpieczeństwa narodowego, kompetencje organów bezpieczeństwa narodowego oraz status funkcjonariuszy i żołnierzy pełniących służbę w siłach specjalnych Republiki Kirgiskiej. Zadania i uprawnienia przyznane Państwowemu Komitetowi Bezpieczeństwa Narodowego oraz Głównemu Zarządowi Wywiadowczemu są rozległe, przy jednoczesnej ograniczonej kontroli społecznej i sądowej ich wykonywania.

Andrzej Poglódek, Krystian Nowak

SECRET SERVICES IN THE POLITICAL SYSTEM OF KYRGYZSTAN

The purpose of the article is to present the status of secret services in the system of national authorities in Kyrgyzstan. The authors have attempted to present the basic functions of national security system, competences of national security authorities and status of officers and soldiers serving in the special forces of the Kyrgyz Republic. The tasks and powers granted to the State National Security Committee and Main Intelligence Directorate are extensive. Social control and judicial review are highly limited. The politicization of national security authorities and a high degree of corruption block their proper functioning.

KEY WORDS: *Kyrgyzstan, State National Security Committee, Main Intelligence Directorate, secret services, Central Asia, national security*

Bibliografia

Асанов Т., *ГКНБ считается самым коррумпированным госорганом в Кыргызстане*, http://kyrgyztoday.kg/ru/news_ru/gknb-schitaetsya-a-samum-korrumpirovann (20.10.2016).

Закон Кыргызской Республики от 11 января 1994 года № 1362-ХІІ *Об органах национальной безопасности Кыргызской Республики*, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/710> (20.10.2016).

- Закон кыргызской республики от 14 апреля 1994 года № 1476-ХII *О защите государственных секретов Кыргызской Республики*, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/739?cl=ru-ru> (20.10.2016).
- Закон кыргызской республики от 8 августа 2012 года N 153 *О противодействии коррупции*, http://minjust.gov.kg/?page_id=24763 (20.10.2016).
- Закон кыргызской республики от 8 ноября 2006 года № 178 *О противодействии терроризму*, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1971> (20.10.2016).
- Положение от 15 февраля 2013 года *Об Антитеррористическом центре Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской*, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/94285> (20.10.2016).
- Galicki Z., *Status prawnych służb specjalnych w wybranych państwach zachodnich*, Warszawa 1996.
- Gortat R., *Kirgistan. Natura zmiany systemowej (1990–1996)*, Warszawa 2009.
- Pogłódek A., Przywora B., *Samorząd terytorialny w Kirgistanie – zagadnienia ustrojowoprawne*, „Samorząd Terytorialny” 2015, nr 5.
- Szmulik B., Pogłódek A., *Ludowa inicjatywa ustawodawcza w Republice Kirgizji*, [w:] P. Mikuli, A. Kulig, J. Karp, G. Kuca (red.), *Ustroje tradycje i porównania. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 2015.
- Pogłódek A., Przywora B., *Status prawny akyjkaczy (ombudsmana) w Republice Kirgizji*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2016, nr 2.